

*Inventaire des manuscrits grecs du British Museum par Marcel Richard. I. Fonds Sloane, Additional, Egerton, Cottonian et Stowe (Publications de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes, III), Paris, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1952. Σχ. 8ον, σελ. XVIII+126.*

Δὲν εἶναι ἴσως παρ' ἡμῖν γνωστὸν ὅσον θὰ ἔπρεπε τὰ ἐν Παρισίοις λειτουργοῦν Ἰνστιτούτον Ἑρεῦνης καὶ Ἱστορίας τῶν Κειμένων (Institut de Recherche et d'Histoire des Textes, 87, rue Vieille-du-Temple, Paris, 3<sup>e</sup>), ἐπιστημονικὸν ἴδρυμα μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του ἀνὰ τὸν κόσμον. Ἰδρυθὲν τῷ 1937 ὑπὸ τοῦ προῶρος ἐκλιπόντος Γάλλου λατινιστοῦ Félix Grat (+ 1940) καὶ διευθυνόμενον σήμερον ὑπὸ τῆς Mlle J. Vielliard, τελοῦν δὲ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῆς Ἑρεῦνης (Centre National de la Recherche Scientifique) τῆς Γαλλίας, προσφέρει μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς φιλολόγους, ἐκδότας ἢ μελετητὰς τῶν κειμένων (ἑλληνικῶν, λατινικῶν, γαλλικῶν, ἀραβικῶν). Ἔργον του εἶναι <sup>1</sup> ἡ συγκέντρωσις ὕλικου ἐξ ἐντύπων ἢ ἐκ φωτογραφικῶν μικροταινιῶν (microfilms) χειρογράφων καὶ ὁ καταρτισμὸς ποικίλων εὑρετηρίων (τῶν χρονολογημένων ἢ ἱστορημένων χειρογράφων, τῶν ἀντιγραφῶν ἢ κτητόρων τῶν χειρογράφων, τῶν βιβλιοθηκῶν τοῦ Μεσαίωνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως κλπ.) πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ εἶναι εἰς θέσιν τὸ Ἰνστιτούτον νὰ παρέχῃ ἀπαντήσεις εἰς δύο εἶδη ἐρωτημάτων : α) Δοθέντος κειμένου τινός : τίς εἶναι ὁ συγγραφεὺς του, ἢ χρονολογία του, τίνα τὰ παραδίδοντα αὐτὸ χειρόγραφα, τίνες αἱ τυχόν ἐκδόσεις του καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ γινόμεναι κριτικαὶ ἐργασίαι· καὶ β) Δοθέντος χειρογράφου τινός : πῶς θὰ ταυτισθῶσι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα ἔργα (ἅτινα εἶναι συνήθως ἀνεπίγραφα ἢ ψευδεπίγραφα, ἐνίοτε ἀκέφαλα ἢ ἀποσπασματικά), πῶς θὰ τὸ χρονολογήσωμεν, πῶς, τέλος, θὰ εὗρωμεν τὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἱστορίαν του. Ἡ σπουδαιότης τοῦ σκοποῦ τούτου εἶναι προφανής. Χάρις εἰς τὴν ἀρτίαν ὀργάνωσίν του, τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐν αὐτῷ ἐργαζομένων πρὸς ἐξυπηρέτησιν παντὸς ἐρευνητοῦ (ἀδιακρίτως ἐθνικότητος), τὸ Ἰνστιτούτον ἔχει ἀναχθῆ εἰς ἐπιστημονικὸν κέντρον ὑψίστης σπουδαιότητος, διὰ τὸ ὅποιον δικαιούται νὰ ὑπερηφανεύηται ἢ σύγχρονος γαλλικῆ φιλολογικῆ ἐπιστήμη.

<sup>1</sup> Βλ. σχετικῶς τὰ ἄρθρα τῶν Mlle J. Vielliard et Mme M. - Th. Vernet-Boucrel, *La recherche des manuscrits latins ἐν Mémorial des Études Latines (Mélanges Marouzeau)*, Paris, 1943, σ. 442-457 (πρβ. καὶ Mlle J. Vielliard ἐν «*Revue du moyen âge latin*», τόμ. 3 (1947), σ. 183-192) καὶ A. Dain, *Institut de recherche et d'histoire des textes*, ἐν «*Bulletin de l'Association Guillaume Budé*», No 5, juin 1948, σ. 155-160.

Ἄξιόλογον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ἐν τῷ ἰδρύματι τούτῳ ἑλληνικοῦ τμήματος, τὸ ὅποιον τελεῖ ὑπὸ τὴν δραστηρίαν δεύθυνσιν τοῦ ἑλληνιστοῦ καὶ θεολόγου ἄββᾶ Marcel Richard, καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Lille. Ὁ ἄββᾶς Richard ἐξέδωκε πρὸ πενταετίας χρησιμώτατον εὑρετήριον τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν καταλόγων ἑλληνικῶν χειρογράφων<sup>1</sup> (οὗ ἑξαντηθέντος παρασκευάζει ἤδη δευτέραν ἐκδοσιν), τὸ ὅποιον ἐκρίθη εὐμενέστατα ὑπὸ τῶν εἰδικῶν<sup>2</sup> καὶ ἀπέβη πράγματι πολύτιμος ὁδηγὸς παντὸς ἑλληνιστοῦ φιλολόγου. Ἀπὸ πολλοῦ ἐργάζεται ἐπίσης πρὸς σύνταξιν καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῶν ἐλασσόνων βιβλιοθηκῶν (τῶν ἔχουσῶν χειρόγραφα ὀλιγώτερα τῶν 15)<sup>3</sup>.

Ὁ Richard μᾶς προσφέρει σήμερον, εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ δεύτερον πολύτιμον βοήθημα, τὸν συνοπτικόν, ὡς τὸν χαρακτηρίζει, κατάλογον τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, καὶ δὴ τῶν fonds Sloane, Additional, Egerton, Cottonian καὶ Stowe. Τῆς περιγραφῆς τῶν χειρογράφων (σ. 1–89) προτάσσεται εἰσαγωγή (σ. VII–XIV) καὶ βιβλιογραφία (σ. XV–XVII), ἐπιτάσσεται δὲ ἐπιμελέστατα συντεταγμένος ἀλφαβητικὸς πίναξ (σ. 91–123) τῶν ἔργων, τῶν συγγραφέων, κτητόρων, ἀντιγραφῶν κλπ. τῶν χειρογράφων.

Εἰς τὴν λιτὴν, ἀλλ' ἀπολύτως κατατοπιστικὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ τὴν σκοπιμότητα τῆς συγκροτήσεως καὶ ἐκδόσεως ἑνὸς τοιούτου καταλόγου: Εἰδικὸς κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου δὲν ὑπῆρχε. Τὰ ἐναῦθα καταγραφόμενα 497 ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἦσαν ἐγκατεσπαρμένα εἰς συλλογὴν περιλαμβάνουσαν ἄνω τῶν 46.000 χειρογράφων πάσης γλώσσης, τῶν ὁποίων αἱ περιγραφαὶ πληροῦν 21 ὄλους ἐκδεδομένους μέχρι σήμερον τόμους. Ὅθεν ἡ ἀναζήτησις των ἐν μέσῳ τοῦ ἀληθοῦς τούτου λαβυρίνθου ἦτο μέχρι τοῦδε ἐπιπονώτατον καὶ δυσχερέστατον ἔργον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκδοσις ἀναλυτικοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου τῶν ἑλλη-

<sup>1</sup> Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs par Marcel Richard (Publications de l'Institut de Recherche et d'Historie des Textes, I), Paris, Centre de documentation du C.N.R.S., 1948, σσ. 80ν, σ. XVI+132.

<sup>2</sup> Βλ. μεταξὺ ἄλλων τὰς βιβλιοκρισίας τῶν A. Dain, ἐν «Bulletin de l'Association Guillaume Budé», No 8, décembre 1949, σ. 139–142, Paul Lemerle ἐν «Revue des Études Grecques», τόμ. 62 (1949), σ. 253 καὶ V. Laurent ἐν «Revue des Études Byzantines», τόμ. 9 (1951), σ. 252–259. Ἡ μὴ ὄνη, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἑλληνικὴ βιβλιοκρισία εἶναι ἡ γραφεῖς ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη ἐν «Ἀθηνᾶ», τόμ. 53 (1949), σ. 339–341.

<sup>3</sup> Βλ. Marcel Richard, Pour un inventaire sommaire des manuscrits grecs des bibliothèques mineures, ἐν Actes du premier Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'études classiques (1950), Paris, 1951, σ. 158–162.

νικῶν χειρογράφων τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, ἅτινα ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέροχονται νῦν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χιλίων, δὲν φαίνεται προσεχῆς, ὁ Richard ἔκρινεν ὠφέλιμον νὰ δημοσιεύσῃ τὸν συνοπτικὸν τοῦτον κατάλογον, ὃν κατήρτισε διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγωγῆς τῶν ἐκδεδομένων περιγραφῶν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἅτινα ἀπόκεινται εἰς τὰς κυριωτέρας συλλογὰς, ἧτοι τὰ fonds Sloane, Additional, Egerton, Cottonian καὶ Stowe. Πρὸς τὸ παρὸν ἀφῆκε κατὰ μέρος τὰς ὑπολοίπους συλλογὰς (Arundel, Burney, Harleian, Old Royal καὶ King's Collections mss), διότι ἡ χρῆσις τῶν καταλόγων τῶν δὲν εἶναι τοσοῦτον δυσχερῆς<sup>1</sup>. Συνοπτικὴν ἱστορίαν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν ἀνωτέρω συλλογῶν, ὧν ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι τὸ fonds Additional, ἐνῶ τὸ Sloane περιλαμβάνει μόλις 12 ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τὸ Egerton 28, τὸ Cottonian 3 καὶ τὸ Stowe ἓν καὶ μόνον, παρέχει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του (σ. IX - XII).

Κυρίας πηγὰς πρὸς καταρτισμὸν τοῦ καταλόγου του ἔσχε κατὰ ταῦτα ὁ συγγραφεὺς τοὺς ὑπὸ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ἐκδεδομένους πολυτόμους καταλόγους τῶν ἐν αὐτῶν χειρογράφων, οὓς ἀναγράφει λεπτομερῶς ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ (σ. XV - XVI). Οἱ κατάλογοι οὗτοι, κλιμακούμενοι εἰς χρονικὴν περίοδον ἐνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος (1782 - 1933), παρουσιάζουν, ὡς εἶναι φυσικόν, σημαντικὰς μεταξὺ τῶν διαφορὰς: αἱ περιγραφαὶ εἰς τοὺς παλαιούς εἶναι σύντομοι, ἐνῶ εἰς τοὺς νεωτέρους ἐκτενέστεραι καὶ ἐπιστημονικώτεραι. Ἔνεκα τούτου ὁ ἐκδότης, παραλαμβάνων τὰς περιγραφὰς ταύτας, δὲν ἠδυνήθη νὰ τηρήσῃ ἀπόλυτον ὁμοιομορφίαν εἰς τὸν κατάλογόν του. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐπεδίωξε νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἑλλειπείας περιγραφὰς διὰ νέων στοιχείων, ἅτινα συνέλεξε ἀλλοθεν καὶ ὧν μνημονεῦει πάντοτε τὴν προέλευσιν. Ἀντιθέτως συνέτεμε τὰς λίαν διεξοδικὰς διὰ συνοπτικὸν εὐρετήριον περιγραφὰς τῶν νεωτέρων καταλόγων. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὰ βιβλικὰ καὶ ἀγιογραφικὰ χειρόγραφα, περιγράφει ταῦτα συνοπτικώτατα, διότι ἔχουν ἤδη λεπτομερῶς περιγραφῆ εἰς εἰδικούς καταλόγους: τὸ αὐτὸ πράττει καὶ διὰ τὰ λειτουργικὰ, τῶν ὁποίων εἶναι δύσκολον νὰ μαντεύσῃ τις τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον ἐκ τῶν περιληπτικῶν ἐνδείξεων τῶν παλαιῶν καταλόγων.

Ὁ ἔρευνητὴς ὁ διεξερχόμενος τὸν μετὰ περισσῆς φιλοπονίας καὶ εὐσυνειδησίας συγκεκοτημένον κατάλογον τοῦτον τοῦ Richard, ὡς καὶ τὸν ἐν τέλει χρησιμώτατον πίνακα, θὰ διαπιστώσῃ μετ' εὐχαριστήσεως τὴν ὑπαρξίν λίαν ἐνδιαφερόντων χειρογράφων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον διαλαθῆναι τὴν ἔρευναν καὶ ἔρχονται νῦν τὸ πρῶτον εἰς φῶς χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐργα-

<sup>1</sup> Διὰ τὰ χειρόγραφα Arundel καὶ Burney ὑπάρχει ὁ δίτομος κατάλογος τοῦ J. Forshall (Λονδίνον, 1834 - 1840), διὰ τὰ τοῦ Harley ὁ τετράτομος τοῦ R. Nares (Λονδίνον, 1808 - 1812) καὶ διὰ τὰ τῶν συλλογῶν Old Royal καὶ King's Collections ὁ ἐπίσης τετράτομος τοῦ J. P. Gilson (Λονδίνον, 1921).

σίαν. Ἰκανὰ τῶν χειρογράφων τούτων ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἱστορίαν, ὡς π.χ. τὰ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φριδερ. North, κόμητος τοῦ Guilford, προερχόμενα (Addit. 8221 – 8243).

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, ὅστις εἶχεν ἴδει πρὸ τριετίας ἐν Παρισίοις χειρόγραφον τὸ ἐνταῦθα κρινόμενον ἔργον τοῦ κ. Richard, λυπεῖται διότι, εὗρισκόμενος τότε μακρὰν τῶν σημειώσεων καὶ τῶν βιβλίων του, δὲν ἠδυνήθη νὰ παρὰσχη εἰς αὐτὸν ἐπαρκεῖς συμπληρωτικὰς βιβλιογραφικὰς ἢ ἄλλας πληροφορίας περὶ τινων χειρογράφων. Ἐς τοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ φίλος συγγραφεὺς νὰ ἐκπληρώσῃ σήμερον τὸ καθήκον τοῦτο, ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

**Sloane 324** (Michaelis Apostolii Oratio contra discipulos suos κλπ.).—Ὁ λόγος οὗτος ἔχει ἀποσπασματικῶς ἐκδοθῆ ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἐν Hippolyte Noiret, *Lettres inédites de Michel Apostolis*, Paris, 1889, σ. 154–164.

**Addit. 8232.1** (Johannis Caryophylli Ephemerides).—Τὸ ἔργον ἔχει ἐκδοθῆ ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ὑπὸ Περικλέους Γ. Ζεργλέντου, Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου Ἐφημερίδες, ἐν Δ.Ι.Ε.Ε., τόμ. 3 (1889), σ. 275–315 (τὸ κείμενον ἀπὸ σ. 293 κ. ἔξ.· ἐν σ. 276–277 περιγραφή τοῦ κώδικος).

**Addit. 8232.4-5** (Azariae Tzigalae... vita... – Grammatica).—Βλ. περὶ τοῦ κώδικος τούτου καὶ τοῦ Τζιγάλα, Π. Ζεργλέντου, Ἀζαρίας Τζιγάλας, «Παρνασσός», τόμ. 1 (1887), σ. 893–901 καὶ Σπυρ. Π. Λάμπρου, Ἀζαρίας Τζιγάλας ὁ Θηραῖος ἀρχιμανδρίτης, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. 2 (1905), σ. 373–374 (πρβλ. καὶ αὐτόθι, τόμ. 4 (1907), σ. 491).

**Addit. 8234.1** (Antonii Byzantini Chrestoëtheia).—Βλ. περὶ τοῦ κώδικος Σπυρ. Π. Λάμπρου, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 2 (1905), σ. 216–217, περὶ δὲ τῶν πολυαρίθμων ἐκδόσεων τοῦ ἔργου Π. Γ. Ζεργλέντου, Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος, ἐν «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. 16 (1907), σ. 241–253 καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Προσθήκαι εἰς τὰ περὶ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου, ἐν Δ.Ι.Ε.Ε., τόμ. 7 (1918), σ. 470–479.

**Addit. 8237** (Constantini Daponte... Hymni in laudem B.M.V., etc.).—Περιγραφὴν τοῦ κώδικος βλ. παρὰ Ἐmile Legrand, *Ephémérides Daces...* par Constantin Dapontés, ... τόμ. 3, Paris, 1888, σ. LXXXII–LXXXIV (ἀριθ. 24), ὅπου ὁ κώδιξ χαρακτηρίζεται ὡς αὐτόγραφος καὶ ὡς φέρων χρονολογίαν 20 Φεβρουαρίου 1754.

**Addit. 8238** (Paisii, metropolitae Rhodi, Historia montis Sinai poetica).—Τὸ ἔργον ἐξεδόθη (ἐξ ἄλλων κωδίκων) ὑπὸ Ἀ. Παπαδοπούλου–Κεραμέως, Παΐσιου Ἀγιαποσολίτου Μητροπολίτου Ρόδου, Ἱστορία τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ. Ἐμμετρον σύγγραμμα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1577–1592 ἐκδιδόμενον νῦν τὸ πρῶτον μετὰ προλόγου ὑπὸ — κλπ. (Πετρούπολις, 1891). Πρβλ. καὶ Ἰ. Κ. Βογιατζίδου, Παΐσιου Μητροπολίτου Ῥόδου νέος κώδιξ, «Ἐπετηρίς» Παρνασσού, ἔτ. 12 (1916), σ. 210–259.

**Addit. 8239.3** (Nathanaelis Chyci orpuscula).—Τὰ ἔργα ταῦτα ἐξεδόθησαν ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ὑπὸ Μ. Ἰ. Μανούσακα, Ναθαναὴλ Χίχας ὁ Ἀθηναῖος καὶ τὰ ἀνέκδοτα ἔργα αὐτοῦ, «Ἐπετηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 4 (1951–1952), σ. 39–46· περιγραφή τοῦ κώδικος αὐτόθι, σ. 23–26.

**Addit. 10016.2** (Maximi Peloponnesiaci Oratio inuectiva adversus Dionysium philosophum).—Ὁ λόγος οὗτος ἐξεδόθη (ἐξ ἄλλου κώδικος) ὑπὸ Δ. Μ. Σάργου, Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διο-

νυσίου τοῦ σκυλοσόφου καὶ τῶν συναποστατησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα ἐν ἔτει 1611 μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς, «Ἡπειρωτικά Χρονικά», τόμ. 3 (1928), σ. 169 - 210 (τὸ κείμενον ἀπὸ σ. 188 κ.ἑξ.).

- Addit. 10075.2** (Basili Batatzis... Itinerarium per Asiae partem, annis 1727 - 1730).—Τὸ ἔργον ἐξεδόθη (χρησιμοποιηθέντος βοηθητικῶς καὶ τοῦ κώδικος τούτου) ὑπὸ *Émile Legrand*, *Voyages de Basile Vatace en Europe et en Asie*, ἐν «Nouveaux Mélanges orientaux publiés par les professeurs de l'École des Langues Orientales», Paris, 1886, σ. 183 - 295 (τὸ κείμενον ἐν σ. 226 - 292· περὶ τοῦ κώδικος τοῦ Λονδίνου ἐν σ. 191).
- Addit. 10077.s** ([Callinici III Patr. CP.] Versus politici contra errores Auxentii et Cyrilli et eorum sectatorum).—Ἄς σημειωθῆ ἑνταῦθα ὅτι τοῦ στιχογραφήματος τούτου (τοῦ ἐπιγραφομένου «Πλανοσπαράκτης») ἔκδοσιν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω κώδικος μετ' εἰσαγωγῆς ὑπέβαλεν ἐν χειρογράφῳ τῷ 1949 ὡς διδακτορικὴν διατριβὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου ὁ Κύπριος φιλόλογος Θεόδωρος Παπαδόπουλος.
- Addit. 10377** (Nicolai Koursoulae Zacynthii Synopsis Theologiae in usum orthodoxorum).—Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη (ἐξ ἄλλου κώδικος) ὑπὸ Σεργίου Χ. Ραφτάνη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1862· βλ. *Émile Legrand*, *Bibliographie Ioniennne*, τόμ. 2, Paris, 1910, ἀριθ. 2289, σ. 511 καὶ *Τοῦ αὐτοῦ*, *Bibliographie Hellénique... au XVIIe siècle*, τόμ. 5, Paris, 1903, σ. 263 - 264. Σημειωτέον ὅτι τὸ χειρόγραφον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τοῦ 16ου αἰῶνος, ὡς ἀναγράφεται, διότι ὁ Νικόλαος Κούρσουλας ἔζησε κατὰ τὸν 17ον.
- Addit. 24382** (Chrysobulle d'Andronic II Paléologue confirmant certains privilèges à l'église de Ioannina).—Τὸ χρυσοβούλλον τοῦτο ἐπανεξεδόθη προσφάτως (μὲ ἐσφαλμένην ὅμως χρονολογίαν) ὑπὸ Κ. Δ. Μέρτζιου, *Τὸ δευτέρον χρυσοβούλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Β' τοῦ Παλαιολόγου ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων*, «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τόμ. 1 (1952), σ. 115 - 118.
- Addit. 35072** (Narratio et poemata de Reuolutione graeca an. 1821 - 1823).—Ὁ κῶδιξ οὗτος περιεγράφη ὑπὸ F. H. Marshall, Σύγχρονον ἀνεκδοτὸν χειρόγραφον περιγράφον τὴν ἐστρατείαν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Ρουμανίαν τὸ 1821, ἐν Δ.Ι.Ε.Ε., τόμ. 8 (1922), σ. 577 - 579 καὶ εἶτα ὑπὸ *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ ἐν ἔτει 1821 στρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Χειρόγραφον τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, αὐτόθι, τόμ. 9 (1926), σ. 363 - 510, ἔνθα καὶ ἐξεδόθη (σ. 467 - 510) ἢ «Narratio». Ὡς πρὸς τὰ «Poemata», κατ' ἀλήθειαν πρόκειται περὶ ἐνὸς μόνου ποιήματος ἐξιστοροῦντος γεγονότα τῶν ἐτῶν 1821 - 1827, ὡς ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ μελετήσας αὐτὸ καθηγητῆς κ. Δ. Νοτόπουλος, ὅστις καὶ ἀνεῦρεν ἐν φ. 124r τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Λαγάνη τοῦ Ἀθηναίου. Τὸ ποίημα περιέχει (φ. 124r - 125v) καὶ ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Λόρδου Βύρωνος ἐν Μεσολογίῳ.
- Addit. 38890** («Siège de Vienne» (an. 1683), traduit de l'italien en grec moderne par Jérémie Κακαβέλας ὁ Ἱεροκῆρυξ).—Ὁ κῶδιξ περιεγράφη ὑπὸ F. H. Marshall, An unpublished translation by Jeremias Cavavelas of an Italian work | describing the siege of Vienna in 1683, ἐν «Byz.-Neugr. Jahrbücher», τόμ. 3 (1922), σ. 135 - 136 (πρβλ. μετάφρασιν ἑλληνικὴν τοῦ ἄρθρου καὶ ἐν Δ.Ι.Ε.Ε., τόμ. 8 (1922), σ. 580 - 582). Σημειωτέον ὅτι ἔκδοσις τοῦ ἔργου μετ' εἰσαγωγῆς καὶ ἀγγλικῆς μεταφράσεως, παρασκευασθεῖσα τῷ 1922 ὑπὸ F. H. Marshall, ἀπόκειται χειρόγραφος ἐν τῇ Γενναδαίῳ Βιβλιοθήκῃ (TH 96/K13).

- Addit. 39618.**<sup>4</sup> (Constantini Manasses Compendium chronicum).—Βλ. περί τοῦ κώδικος F. H. Marshall, A manuscript of Georgios Chumnos and a world-chronicle, ἐν «Byz.-Neugr. Jahrbücher», τόμ. 4 (1923), σ. 99-100 (=B).
- Addit. 40724** (Georgii Chumni Librorum Geneseos et Exodi paraphrasis metrica uersibus politicis, neo-graeco).—Περιγραφή τοῦ κώδικος ὑπὸ F. H. Marshall, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 96-99 (=A). Ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος ἐξεδόθησαν εἰς αὐτοτελὲς βιβλίον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, Old Testament Legends from a greek poem on Genesis and Exodus by Georgios Chumnos. Edited with Introduction, Metrical Translation, Notes and Glossary from a Manuscript in the British Museum, Cambridge, 1925.

Περαίνοντες τὰς πενιχρὰς ταύτας βιβλιογραφικὰς ὑποδείξεις <sup>1</sup>, αἱ ὁποῖαι οὐδόλως μειώνουν βεβαίως τὴν ἀξίαν τοῦ κρινομένου βιβλίου, εὐχόμεθα ὅπως ὁ φίλος συγγραφεὺς δυνηθῆ ἢ νὰ μᾶς χαρίσῃ συντόμως καὶ τὰ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ παρασκευαζόμενα ἔργα, πολύτιμα βοηθήματα τῆς φιλολογικῆς ἐρεῦνης.

Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ

<sup>1</sup> \* Ἐς ἐπανορθωθῶν ἐνταῦθα καὶ μικρὰ τινα ἀβλεπτήματα :

**Addit. 8236.**<sup>1</sup> (Gregorii Chrysogoni κλπ.).—Γράφει : Georgii, ὡς ὀρθῶς ἐν τῷ πίνακι (σ. 101).

**Addit. 22492** (σ. 39).—Ἀντί : mercredi (29 mai 1453) γράφει : mardi καὶ ἀντί : (Νέος Ἑλληνομνήμων, τ.) VIII γράφει : VII.

**Addit. 22732-33** (σ. 39-40).—Ἀναφέρεται ὡς πωλήσας τὰ χειρόγραφα τῷ 1859 ὁ «libraire athénien Sp. P. Lambros» (οὕτω καὶ ἐν εἰσαγωγῇ, σ. XI καὶ ἐν πίνακι σ. 108 ὡς κτήτωρ). Δὲν πρόκειται ὁμοίως περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σπυρ. Π. Λάμπρου, ἀλλὰ περὶ τοῦ πατρὸς του Παύλου Λάμπρου.